

Prof. Joseph E. Stiglitz

Ekonomide Nobel ödülü bulunan Joseph E. Stiglitz, Columbia Üniversitesi'nde Profesör ve Roosevelt Enstitüsü'nde Baş Ekonomisttir. En son çıkan kitabı: The Euro: How a Common Currency Threatens the Future of Europe.

Trump, ABD Merkez Bankası'nı ele geçirdi mi?

Trump geleneği başka bir açıdan daha bozdu. İlk kez ekonomist olmayan birini Fed başkanlığına seçti. Fed normal politikalara döneceği için önümüzdeki beş yıl boyunca büyük zorluklarla karşılaşacak. Yüksek faiz oranları, varlık fiyatları ciddi bir "düzeltmeye" girerse, piyasa çalkantıları büyüyecek.

Her ABD Başkanı'nın en önemli güçlerinden biri çoğu durumda ekonomiyi de yöneten ülkenin kanun ve düzenlemelerini uygulamakla sorumlu kurumlara ve bakanlıklara bir lider atamak oldu. Bu açıdan bakıldığında ABD Merkez Bankası (Fed) en önemli kurumdur.

Donald Trump, bu yetkisini kullanırken çok uzun süreden beri neredeyse 50 yıldır yapılmamış bir şekilde süregelen bir geleneği bozdu ve tarafsız bir Fed Başkanı'nın koltuğuna işini iyi yapmakta olduğu halde yeni birini atadı. Muhtemelen Fed tarihinde özellikle zor olan bir dönemde işini Janet Yellen kadar iyi yapan bir Fed başkanı olmamıştı.

Kendisinden önceki iki Fed başkanı finans sektörü içinde ciddi bir risk büyürken ve büyük yolsuzluklar dönerken başka yöne bakarak merkez bankasının itibarını yerle bir etmişti. Fakat Yellen, Fed'in itibarını tekrar yükseltti ve kuruma güveni tazeledi. Sakin ve dengeli tutumu sayesinde çok farklı ekonomi felsefelerine itibar edilen bir Merkez Bankası Yönetim Kurulu'nda fikir birliği oluşabildi. Cumhuriyetçilerin cari açık riskini abartması sebebiyle mali politikaların gereksiz bir şekilde sıkı olduğu bir dönemde ekonomiyi yavaş bir iyileşme döneminde kontrol etti.

Cumhuriyetçilerin mali dürüstlüğe olan sığ bağlılıkları bugün savundukları vergi muafiyetleriyle gün yüzüne çıkıyor. Cumhuriyetçilerin bugün şirketler ve milyarderlere getirilmesini savunduğu vergi muafiyetleri on yılda cari açığı bir buçuk trilyon dolar artıracak.

Ilımlı bir isim

Adil olmak gerekirse, partisindeki birçok yönetici daha aşırıcı bir isim için zorladığı halde Trump, ılımlı bir isim seçti. Çıkar çatışmaları konusunda asla utangaç olmayan Trump doğrudan kendisine fayda sağlayacak bir vergi muafiyeti önerisi gibi ekonomik politikaları uygulamak gibi esrarengiz bir yeteneğe sahip. Bir aşırıcının faiz oranlarını artıracağını fark etmiş olmalı, çünkü faizlerin artması her gayrimenkul müteahhidinin kabusu.

Adil olmak gerekirse, partisindeki birçok yönetici daha aşırıcı bir isim için zorladığı halde Trump, ılımlı bir isim seçti. Çıkar çatışmaları konusunda asla utangaç olmayan Trump, doğrudan kendisine fayda sağlayacak bir vergi muafiyeti önerisi gibi ekonomik politikaları uygulamak gibi esrarengiz bir yeteneğe sahip.

Trump geleneği başka bir açıdan daha bozdu. İlk kez ekonomist olmayan birini Fed başkanlığına seçti. Fed normal politikalara döneceği için önümüzdeki beş yıl boyunca büyük zorluklarla karşılaşacak. Yüksek faiz oranları varlık fiyatları ciddi bir "düzeltmeye" girerse piyasa çalkantıları büyüyecek. Ayrıca birçok uzman gelecek beş yılda büyük bir düşüş bekliyor. Aksi halde ekonomi neredeyse hiç görülmemiş bir on beş yıllık büyüme kaydedecek. Fed'in cephaneliği son on yılda ciddi anlamda genişlemiş olsa da düşük faiz oranları ve dev bilançosu ve Trump'ın vergi muafiyetleriyle borçlanmada muhtemelen yaşanacak ciddi bir artış en iyi eğitimli ekonomistleri bile zorlayabilir. En önemlisi de para politikalarını depolitize edebilmek için tarafsız bir çaba gösteriliyor.

Gücü kötüye kullanabilir

Para arzını kontrol edebilen Fed muazzam bir ekonomik güce sahip ve böyle bir güç kolayca politik amaçlar için kötüye kullanılabilir örneğin kısa vadede daha fazla istihdam yaratmak için kullanılabilir. Fakat (merkez bankalarının istediği zaman para basabildiği) hükümet kararına dayanan kağıt para dünyasında merkez bankalarına güven duyulmaması kısmen enflasyon korkusu sebebiyle uzun vadeli ekonomik performansı zayıflatır.

Doğrudan politikleşme olmadığı durumlarda bile Fed her zaman Wall Street tarafından "kavramsal olarak ele geçirilme" sorunuyla karşı karşıya. Alan Greenspan ve Ben Bernanke görevdeyken olan buydu. Hepimiz sonuçların ne olduğunu biliyoruz. Yüzyılın son 75 yılının en büyük krizi sadece devletin ciddi müdahaleleriyle yatıştırılabildi.

Fakat Trump yönetimi on yıldan kısa bir süre önce olanları unutmuş gibi görünüyor. Yoksa böyle bir şeyin tekrar olmasını engellemek için 2010 yılında yapılan Dodd-Frank diye bilinen mevzuata ilişkin reformları feshetme çabalarını başka nasıl açıklayabilirsiniz? Dodd-Frank'in de yeterli olmadığı Wall-Street'in de ötesinde kabul gören bir fikir. Aşırı risk alma ve yağmacı davranış hala çok ciddi sorunlar. İpotekli araç kredilerinin sayısındaki artışı gösteren raporlar ve benzerleri bize bunu sık sık hatırlatıyor.

Son hilekar sinsi kötüye kullanma yöntemi ise Wells Fargo'daki bankacıların müşterilerin bilgisi olmadan ek ödemeler alabilecekleri, haberlerinin bile olmadığı hesaplar açmak. Bunların hiçbiri kendisi de böyle uygulamalara hiç yabancı olmayan Trump'ı tabii ki rahatsız etmiyor. Neyse ki görünen o ki Powell iyi tasarlanmış finansal düzenlemelerin öneminin farkında.

Sosyal riskler var

Fakat Fed'in politikleşmesi Trump'ın eski baş stratejisti Steve Bannon'un "idari devlet" diye adlandırdığı devlet yönetim biçimine karşı mücadelesinin başka bir kısmı olarak değerlendirilmeli. Bu mücadele ise bilim, demokratik yönetim ve hukukun üstünlüğünün aydınlanma mirasına karşı açılmış savaşın bir kısmı olarak görülmeli. Bu mirasın korunması için ihtiyaç duyulan uzmanları istihdam etmeyi, Cornell Hukuk Fakültesi'nden Edward Stiglitz'in de vurguladığı gibi kamu organlarına olan güveni inşa etmeyi gerektiriyor. Bugün yapılan birçok araştırma toplumların bu güven olmadan çok daha kötü bir durumda oldukları fikrini destekler nitelikte.

Her iki üç günde bir Trump ABD toplumunun kumaşını yırtan ve zaten derin olan sosyal ve partici kutuplaşmaları körükleyen bir şeyler yapıyor. Çok açık ve güncel olan tehdit ülkenin Trump'ın bu çıkışlarına alışıyor olması ve bu eylemlerin artık "normal" görünmeye başlaması. Yetmiş yılı aşkın süredir Amerika genelde düzensiz surette tabii ki bağnazlık, faşizm ve yerliciliğin her şekliyle mücadele ederek değerlerini kurtarmak için uğraştı. Bugün ise ABD Başkanı kadın düşmanı, ırkçı, yabancı düşmanı, politikaları insan haklarını hiçe sayan biri.

Cumhuriyetçilerin vergi önergelerini, sağlık hizmetlerini (on milyonlarca insanın sağlık sigortasını kaybedebileceği gerçeğinden habersiz bir şekilde) "reformlaştırma" çabalarını ve (2008 finansal krizinin sonuçlarını görmezden gelerek) finansal düzenlemelerin azaltılmasını onaylayabilir ya da karşı çıkabilirsiniz. Bununla birlikte, Fed'in şu an için güvenli olabilir ama gündemin olası ekonomik faydaları ne olursa olsun, Trump'ın Amerika'nın en değerli kurumları ve değerlerine yönelik saldırılarının yarattığı politik ve sosyal risklerin boyutuyla karşılaştırıldığında çok soluk bir tehlike.

Telif hakkı: Project Syndicate, 2017. **www.project-syndicate.org**